

Наприклад, в 1922-1923 роках на Поділлі були ліквідовані спортивні клуби "Маккабі", що існували практично в усіх населених пунктах губернії. В зв'язку з згадуваними акціями до відповідальності було притягнуто близько 60 організаторів і активних членів єврейських спортивних клубів Поділля.⁴

Чимало зусиль доклали партійні та каральні органи України для компрометації Української комуністичної партії, яка по цілому ряду питань близько стояла до КП(б)У. Так, рішенням політбюро ЦК КП(б)У від 22 серпня 1924 р., зокрема, агітпропу ЦК КП(б)У доручалося скласти і розіслати на місця спеціальний циркуляр "Про контрреволюційну діяльність укапів". Губернські партійні комітети зобов'язувались вести нагляд "за укапами, не допускаючи їх виступів". Характерно, що в проекті постанови губкомам КП(б)У дозволялось "в разі потреби вживати необхідні репресивні заходи аж до арештів".

Розглядаючи УКП як "центр всіх антирадянських сил", який підживлює "петлюрівсько-шовіністичні настрої", ЦК

КП(б)У закликав боротися з "укапами", застосовуючи самі різноманітні заходи – від галасливих кампаній в пресі до відкритого залякування рядових членів та симпатиків цієї партії. Так, на засіданні політбюро ЦК КП(б)У 28 листопада 1924 р. В.Балицький запропонував "полякати" робітників, що підтримували УКП, спочатку заарештувавши їх, а після "проведеної роботи" звільнити під розписку.⁵ Отже, в цілому, в першій половині 20-х років органами Держполітуправління України під керівництвом ЦК КП(б)У був проведений цілий ряд заходів, спрямованих на усунення з політичної арени партій і рухів, які діяли в Україні. Причому, не лише тих, які стояли в безпосередній опозиції до більшовиків. Це дало змогу політбюро ЦК КП(б)У в листопаді 1924 р. прийняти запропоновану О.Медведєвим резолюцію, в якій високо оцінювалась діяльність ДПУ "по ліквідації сіоністських, меншовицьких, есерівських груп", що дозволило "практично паралізувати їх роботу".⁶

Віктор Жезицький

1. Виклад подано за: Пиріг Р.Я., М.С.Грушевський: між історією і політикою (1924-1934) // Укр. іст. журн. – 1991. – №4. – С.62-63
2. Мельгунов С.П. Красный террор в России. 1918-1923, 1990. – С.168
3. Державний архів Одеської області. Ф.3, оп.1, стр.390. – Арк. 63

4. Державний архів Хмельницької області. – Ф.Р.-1822, оп.6, стр.11. – Арх.4
5. Центральний державний архів Громадських об'єднань України. – Ф.1, оп.1, – Арк. 144, 144 дв.
6. Там само. – Арк. 136-137

ПОДІЛЬСЬКЕ СЕЛЯНСТВО У 1921 РОЦІ

Варто наголосити, що серед чинників, котрі спричинили масові виступи подільських селян 1920-1921 років було продовольче питання. Голод викликаний посухою в Поволжі, вимагав у влади всілякими шляхами покращити продовольче забезпечення. У цій ситуації на Поділлі при виконанні продподатку вдалася до застосування військової сили, і це у тому випадку, коли у травні 1921 року у листі до Х.Раковського заступник голови Подільського губревкому Ракітов звертав увагу останнього, що селянством Поділля продрозкладка давно виконана більш ніж на 100%.

При цьому, відмічав він, військовими частинами взято багато хліба без будь-яких документів.¹

Незабаром після цього розпочався новий етап стягнення продрозкладки, початок якому поклала телеграма, що надійшла до Вінницького губкому 15 липня 1921 року: "Вінниця, з Харкова. ЦК КП(б)У отримав такого змісту телеграму: "Харків. ЦК КП(б)У, Лебідю. Копія – РНК, Чубарю. Пропонуємо: 1. Посилити продапарат України військовою силою. 2. В зв'язку з важким продовольчим станом Центру, зобов'язати Укрнаркомпрод

надсилати до 100 вагонів хліба кожен день. Звіт про хід виконання кожен день телеграфом. Голова РНК В.Ленін. Секретар ЦК В.Молотов”.

Після цього ЦК КП(б)У зобов'язав секретарів губкомів кожен день вимагати звіти від продорганів і інформувати регулярно Харків, посилити продоргани військами і за всяку ціну виконати плани продрозкладки.²

Цими діями влада активізувала селянський рух. Серед селян виникає масове незадоволення політикою Радвлади. Навіть бідняки висловлювалися проти продрозкладки, нагадуючи представникам влади про березневий з'їзд, за рішенням якого після здачі продподатку надавалося право вільно торгувати хлібом.

Ці незадоволення переросли на Поділлі у масові заворушення. У Летичівському повіті вони розпочалися жіночими бунтами. Так, у селі Драганівці, жителі киями прогнали повітових збирачів продрозкладки, за що 6 бунтарів було заарештовано. У селі Уладівка Пиківської волості повсталі селяни убили 3 міліціонери і 3 поранили. У с.Янів були вбиті агенти надзвичайки. З Гніванської волості повідомляли, що у 8-ми верстах від Гнівані повсталими була взята у полон уся продподаткова комісія. У ніч на 30 серпня у с.Павлівка Калинівського району селянами спалені усі продподаткові папери. Тривожне повідомлення надходили з Гайсинського повіту, де у більшості волостей посилювався повстанський рух.³

Невзможі подолати опір селянства і виконати плани хлібозаготівлі, 28 вересня 1921 року Подільська губвійськова нарада приймає постанову про десятиденку посиленого збору продподатку. Вона мала розпочатися 8 жовтня і керівництво нею здійснювала губернська оперативно-продовольча трійка у складі голови губвиконкому, секретаря губкому та голови продрозкладки. Ця комісія мала широкі повноваження.

До виконання планів десятиденки планувалося активно залучити незаможних селян, спираючись на їх економічну зацікавленість. Посилювалася робота Ревтрибуналу, планувалися виїзди його сесії. На час цієї кампанії створювалася редакційна колегія у складі: Чернявського, Ракітова і

Кокоско.⁴ Для охорони зсипних пунктів та транспортування хліба начальнику губміліції Савицькому пропонувалося використати латишів, які були у розпорядженні продрозкладки.⁵

Такою була відповідь влади на невиконання селянами Поділля підвищених планів хлібозаготівлі.

Все ж селяни у масовому порядку зривали податкову кампанію, вдавалися навіть до крайнощів - знищували продоргани та представників радвлади, громали зсипні пункти, систему транспорту та зв'язку.

У цій ситуації проти селян посилюються репресивні заходи. У них вилучалася зброя, а ті особи, що у трьохденний термін не здали її, розстрілювалися за “бандитизм”, їх майно передавалося комнезамам. У системі заходів передбачалося реорганізувати губміліцію. Їй надавалося значення озброєних частин особливого призначення. Згідно плану губвійськнаради у кожному повіті формувався батальйон міліції, із розвідслужбою та взводом кавалерії. Усього на Поділлі мало діяти близько 2 тисяч міліціонерів.⁶

Як свідчать документи у 1921 році Радянська влада здійснила величезну кількість різноманітних заходів для зміцнення своїх позицій на Поділлі. І коли восени військові загони петлюрівців прорвалися через кордон, масової підтримки вони не отримали. Переломний момент у затуханні протестів селянства наступив у зв'язку із запровадженням політики непу. Знесилене безкінечними бойовими діями, репресіями, з вірою у мирну перспективу селянство Поділля припинило селянську війну. Таким чином, 1921 рік на Поділлі став переломним у зміцненні позицій Радянської влади. Після кровопролитних зіткнень, протидії політиці військового комунізму та терору надзвичайки, відходу влади від ревізійного підходу до хлібозаготівель перед селянами вперше за останні роки відкрилася реальна перспектива господарського освоєння землі і мирного життя. Але попереду будуть ще антиколгоспні виступи і трагедія голодомору.

Володимир Петренко

1 Державний архів Вінницької області/далі ДАВіНО.-Ф.ІХ. Р-925, оп.І, спр.59. -арк.295

2 Там само.-Ф.П-І, оп.І,спр.72.-арк.11

3 Там само.-Ф.Р-925, оп.І,спр.59.ар-арк.129, 140, 142, 148

4 Там само. Оп.8,спр.59.-арк.217

5 Там само.-Арк.87

6 Там само.-Арк.37-38